

MALİ DİSİPLİNİN SAĞLANMASINDA MALİ KURALLARIN ETKİSİ: AB ÜLKELERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

THE IMPACT OF FISCAL RULES ON ENSURING FISCAL DISCIPLINE: AN EMPIRICAL RESEARCH ON EU COUNTRIES

Ebru KARAŞ¹

¹ Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ebru.cilli@usak.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0625-3722

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

Mali Disiplin, Mali Kural, AB Ülkeleri, Panel ARDL Yöntemi

Jel Kodları:

H30, H60

Makale Geçmişi:

Başvuru Tarihi: 15 Eylül 2025

Düzeltilme Tarihi: 23 Ekim 2025

Kabul Tarihi: 20 Kasım 2025

ÖZET

Küresel ekonomik krizler ve artan kamu borç stoklarının etkisiyle mali kurallar, mali disiplinin sağlanmasında önemli bir politika aracı haline gelmiştir. Mali disiplin, belirli bir dönemde kamu gelirleri ile kamu harcamalarının dengelenmesini hedefleyen maliye politikalarının uygulanmasını ifade etmektedir. Bu çerçevede, maliye politikalarına getirilen kısa süreli ya da kalıcı nitelikteki sayısal kısıtlamalar ise mali kurallar olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın amacı, Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde uygulanan mali kuralların mali disiplin üzerindeki etkisini analiz etmektir. Buradan hareketle 27 AB ülkesine ait 1998-2023 dönemini kapsayan veriler kullanılarak mali kuralların bütçe dengesi üzerindeki etkisi Panel ARDL (Autoregressive Distributed Lag) yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca modele kontrol değişkeni olarak dahil edilen büyüme ve enflasyonun bütçe dengesi üzerindeki etkileri de değerlendirilmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre, ekonomik büyümenin bütçe dengesi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık, enflasyonun bütçe dengesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Mali kuralların ise bütçe dengesi üzerinde uzun dönemde anlamlı ve pozitif bir etki meydana getirmektedir. Bu doğrultuda, AB ülkelerinde uygulanan mali kuralların bütçe dengesini olumlu yönde etkileyerek mali disiplinin sağlanmasına katkı sağladığı söylenebilir.

ARTICLE INFO

Keywords

Fiscal Discipline, Fiscal Rule, EU Countries, Panel ARDL Method

Jel Codes:

H30, H60

Article History:

Received: 15 September 2025

Received in revised form:

23 October 2025

Accepted: 20 November 2025

ABSTRACT

With the impact of global economic crises and rising public debt stocks, fiscal rules have become an important policy instrument in ensuring fiscal discipline. Fiscal discipline refers to the implementation of fiscal policies aimed at balancing public revenues and public expenditures over a given period. In this context, specific or permanent numerical constraints imposed on fiscal policies are defined as fiscal rules. The aim of this study is to analyze the effect of fiscal rules on fiscal discipline in the European Union (EU) countries. For this purpose, data covering the period 1998–2023 for 27 EU countries are used, and the effect of fiscal rules on budget balance is examined through the Panel ARDL (Autoregressive Distributed Lag) method. In addition, the effects of economic growth and inflation, which are included in the model as control variables, on the budget balance are also evaluated. According to the findings, economic growth has a statistically significant and positive effect on the budget balance. In contrast, inflation is found to have no statistically significant effect on the budget balance. Fiscal rules, on the other hand, are found to have a positive and significant effect on the budget balance in the long run. In this regard, it can be concluded that the implementation of fiscal rules in EU countries positively affects the budget balance and contributes to ensuring fiscal discipline.

Atf vermek için / To cite: Karaş, E. (2025). Mali disiplinin sağlanmasında mali kuralların etkisi: AB ülkelerine yönelik bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16, 88-98. DOI: 10.58627/dpuiibf.1784435

Ekonomik, sosyal ve mali gelişmeler maliye politikalarının tasarlanması ve uygulanmasında belirleyici rol oynamaktadır. Konjonktürel dalgalanmalara bağlı olarak uygulanan maliye politikaları ülkelerin gelir ve gider dengesi üzerinde etkili olmakta ve bu durum bütçe açıklarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bütçe açıklarının varlığı mali disiplinin sağlanmasını zorlaştırmakta ve uzun vadede mali dengenin gerçekleşmesini tehlikeye atmaktadır. Mali disiplinin tesisi, ülkelerin mali istikrar hedefleri açısından büyük önem arz etmektedir. Mali disiplinin gerçekleşmesi için uygulanan mali kurallar maliye politikalarının yönlendirilmesinde bir politika aracı olarak öne çıkmaktadır. En genel tanımıyla mali kural, maliye politikaları üzerine sayısal sınırlamalar getiren, kalıcı ve önceden belirlenmiş kurallar bütünüdür. Mali kurallar kamu harcamaları, kamu geliri, borç stoku ve bütçe dengesi gibi temel mali göstergeler üzerinde çeşitli kısıtlamalar öngörmektedir. Bu nedenle literatürde mali kurallar harcama kuralı, gelir kuralı, borç kuralı ve bütçe kuralı olarak dörde ayrılmaktadır.

Ülkelerin mali kuralları uygulama yoğunluğu ekonomik yapıları, kurumsal kapasiteleri ve politika önceliklerine göre farklılaşabilmektedir. Bununla birlikte günümüzde ülkelerin hemen hemen hepsi mali disiplinin sağlanmasında mali kurallardan faydalanmakta olup, özellikle borç ve bütçe kuralı yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülkeler, bu kurallar aracılığıyla bütçe dengesini veya kamu borç stokuna ilişkin sayısal hedefler belirleyerek mali disiplinin sağlanmasını hedeflemektedir. Mali kuralların uygulanması, kimi zaman ulusal düzeyde iç politika hedefleri doğrultusunda, kimi zaman da ulus üstü kuruluşlara uyum sağlama amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, önemli bir ekonomik ve parasal bütünleşme örneği olan Avrupa Birliği (AB) için mali kurallar büyük bir önem taşımaktadır. AB mevzuatı ve üye ülkeler arasında imzalanan anlaşmalar çerçevesinde, çeşitli mali göstergelere getirilen sınırlamalar ülkeler tarafından uygulanmak zorundadır. Özellikle Maastricht Kriterleri ve AB İstikrar ve Büyüme Pakti gibi düzenlemeler, AB ülkelerinde mali kuralların kurumsallaşmasına olanak tanıması ve ülkelerin mali politikalarının disipline edilmesinde etkili yasal düzenlemelerdir. Bu gibi düzenlemeler aracılığıyla AB ülkelerinde mali kuralların uygulanmasındaki temel amaç üye ülkelerde mali disiplinin tesis edilmesi ve bu yolla makroekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Bu kapsamda çalışmada AB'ye üye olan 27 ülke kapsamında mali kuralların bütçe dengesi üzerindeki etkisi Panel ARDL yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın AB ülkeleri özelinde ampirik veriler desteklenir nitelikte somut bulgular sunarak, ilgili alandaki politika tartışmalarının daha sağlam bir temele oturtulmasına imkan sağlayarak literatüre katkı sunması hedeflenmektedir. Ayrıca çalışmada kullanılan yöntemden hareketle de çalışmanın literatüre katkı sağlanması beklenmektedir. Panel ARDL yöntemi aracılığıyla sonuçlar kısa ve uzun dönem bazında ayrıştırmakta, bu da politika etkilerinin zaman boyutunda incelenmesini sağlamaktadır.

Çalışma beş kısımdan oluşmakta olup, ilk kısımda mali disiplin ve mali kurallara ilişkin teorik bilgiler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İkinci kısımda çalışmanın konusu dahilinde yapılan literatür incelemesine yer verilerek bu alanda yapılan bazı çalışmaların elde ettiği bulgulara değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü kısmında, kullanılan verilere ilişkin bilgiler ve ampirik yöntemle ilişkin açıklamalar üzerinde durulmuştur. Dördüncü kısımda çalışmada faydalanan yöntemden hareketle 27 AB ülkesinde mali kuralın bütçe dengesi üzerindeki etkileri yorumlanmıştır. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular değerlendirilerek, bir takım öneriler sunulmuştur.

1. TEORİK ÇERÇEVE

Ülkelerin sosyal, ekonomik veya siyasi koşullarında meydana gelen değişimler maliye politikalarının değişmesinde de etkili olmaktadır. Maliye politikalarında yaşanan dönemsel değişimlerden kaynaklı olarak ülkeler bazı dönemlerde yoğun bütçe açıklarıyla ve kamu borçları sorunuyla karşı karşıya gelmektedir. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren ülkeler açısından bütçe açıkları ve kamu borçları devletlerin bütçe durumlarının yaygın özellikleri arasında yer almaya başlamıştır (Kumar ve Ter-Minassian, 2007: 1). Bu sorunlar ülkeler açısından mali konsolidasyon ve uzun vadeli mali dengenin sağlanmasını, en önemli ekonomik konulardan biri haline getirmiştir (Alesina ve Perotti, 1996: 401). Bütçe açıklarının kontrol altına alınması ve kamu borçlarının sürdürülebilir bir düzeye ulaşması mali disiplin kavramının önem kazanmasını sağlamıştır. Mali disiplin kamu gelirleri, kamu harcamaları, borçlanma ve bütçe dengesi gibi mali göstergeleri kapsayan bir kavramdır (Schick, 1998: 47).

Musgrave ve Peacock (1959), mali disiplini, kamu gelirleri ve kamu harcamalarının birbirine denk olması şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre bir ülkede bir mali yıl içerisinde kamu gelirleri kamu harcamalarını karşılar nitelikte ise mali disiplinin sağlandığı kabul edilmektedir (Çadircı ve Siverekli, 2021: 144). Hemming (2003), mali disiplini tedbirli bütçe açığı ve borç seviyeleri belirlemek ve bunları sürdürmek olarak tanımlamaktadır. Mali disiplin her ülkenin ekonomik istikrarı açısından tercih edilen bir durumdur. Çünkü bir ekonomide mali dengenin sağlanması ve bunun sürdürülebilir olması makroekonomik istikrarın ön koşullarından biridir. Ayrıca mali disiplin, politika yapıcılarının vergi sistemi ve harcama programlarının etkinliğine dikkat etmelerine olanak tanımakta ve bu da kaynak tahsis ve büyüme için fayda sağlamaktadır (Hemming, 2003: 2). Bu açıdan mali disiplin, kamu harcamaları ve gelirleri arasındaki dengenin ekonomik göstergeler üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmemesi şeklinde de ifade edilebilmektedir (Kantarıcı ve Karacan, 2008: 145).

Mali disiplinin sağlanmasında kurallara dayalı mali politikalar önemli bir rol oynamaktadır. Mali kurallar özellikle 1970'li yıllarda takdiri politikaların eleştirilmeye başlandığı dönemde, ülkelerin mali yapılarında başlayan bozulmalar sonucu yasal yollar ile mali disiplini ve ekonomik istikrarı sağlamak için oluşturulmuş ve kullanılmaya başlanmıştır (Karayazı, 2018: 37). Mali kuralların kuramsal zemini bu dönemlerde ortaya çıkan anayasal iktisat ve kamu tercihi yaklaşımına dayandırılmaktadır.

Anayasal iktisat ve kamu tercihi teorisi gibi iktisadi yaklaşımlar, ekonomik sorunlara neden olan politik davranışları sınırlayan kuralların nasıl bir içerik taşıması gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır. Anayasal iktisat yaklaşımı devletin vergileme, harcama ve borçlanmaya ilişkin yetkilerinin anayasalarla düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Işık vd., 2010: 2). Yasalar ve anayasalarda getirilen mali kuralların politikacı ve bürokratların kamu harcamalarında savurgan bir tutum sergilemelerini engellemek, kaynakların etkin kullanılmasına ve böylelikle ekonomik istikrarın gerçekleşmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Anayasal iktisada göre mali kuralların amacına ulaşabilmesi için geçici olmaması ve bu nedenle yasal/anayasal temellere dayandırılarak yaptırım gücünün olması gerekmektedir (Yüksel, 2010: 7).

Mali konsolidasyonun ve orta vadeli hedeflerin sağlanmasında önemli bir araç olarak kabul edilen mali kuralları kullanan ülke sayısı 1990'lı yılların ortalarından itibaren hızla artmıştır (Oboladze, 2016: 254). Ülkeler özellikle bütçe açıklarını azaltmak, maliye politikasına duyulan güveni arttırmak, kamu borçlarının maliyetini düşürmek ve borçların sürdürülebilirliğini sağlamak adına mevcut mali kuralları güçlendirmiş veya yeni mali kuralları yürürlüğe koymuştur (Badinger ve Reuter, 2017: 334). Mali kuralların benimsenmesinde ilk zamanlar gelişmiş ülkeler öncü konumdayken 2000'li yıllardan günümüze gelişmekte olan ülkelerde mali kuralları etkin bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Kural sayısındaki artış, büyük ölçüde ulus üstü kuralların dahil edilmesi ve büyük şokların ardından kuralların benimsenmesiyle yönlendirilen bir dizi dalga halinde gerçekleşmiştir. Örneğin, 1990'ların başındaki büyük artış, Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'ne katılım için borç ve açık kriterlerini belirleyen 1992 Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasından kaynaklanmıştır. 2000'lerin başındaki artış, gelişmekte olan piyasalarda ulusal kuralların yanı sıra düşük gelirli ülkelerde ulus üstü kuralların benimsenmesiyle sağlanmıştır (Davoodi, 2022: 6). Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Bütçe Departmanı verilerine göre, mali kuralları kullanan ülke sayısı 1990 yılında 5 iken, 2021 yılında 106'ya yükselmiştir (Beyala ve Owoundi, 2025: 290). Mali kurallara yönelik artan bu eğilimin sebebi özellikle IMF üyesi ülkelerinin büyük bir bölümünün mali performansındaki bozulmalar olarak görülmektedir. Yani ülkelerin bütçe açıklarının giderek artması mali kuralların işlevsellik kazanmasına neden olmuştur (Kopits ve Symansky, 1998: 1).

Günümüzde ülkelerin maliye politikalarında yaygın bir şekilde yer verilen mali kurallar farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Kopits ve Symansky (1998) mali kuralları, maliye politikaları üzerinde sayısal sınırlamalar yoluyla getirilen kalıcı veya belirli yasal kısıtlamalar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre mali kurallar genellikle gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranla sayısal bir tavan veya hedef olarak ifade edilen, borçlanma, bütçe açığı veya bunların temel bileşenleri gibi özet mali göstergeleri kapsamaktadır (Kopits ve Symansky, 1998: 2). Hallerberg vd. (2004) mali kuralları, bütçeye yönelik karar alma ve uygulama süreçlerini yönlendiren herhangi bir davranışsal veya yasal norm olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle mali kurallar, siyasi beyanlarda, çok yıllık bütçe planlarında veya yasal bütçe düzenlemelerinde olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Hallerberg vd., 2004: 15). IMF (2022), mali kuralları bir borç kuralı ile harcamalar ve/veya bütçe dengesi üzerine getirilen operasyonel sınırlamaların bir kombinasyonu olarak ifade etmektedir. Bu kapsamda IMF mali kuralı, devlet bütçelerine sayısal sınırlamalar getirerek maliye politikaları üzerinde uzun süreli bir kısıtlama olarak tanımlamaktadır (Davoodi, 2022: 25). Avrupa Komisyonu'na göre, mali kurallar ise bütçe disiplini artırmak ve farklı hükümet kademeleri arasında politika koordinasyonunu teşvik etmek amacıyla, bütçe dengesi, borçlanma, harcama veya gelir göstergeleri üzerinden ifade edilen ve maliye politikaları üzerinde kalıcı bir kısıtlama oluşturan bütçe büyüklükleri için belirlenen sayısal hedefler şeklinde tanımlanmaktadır (Oboladze, 2016: 254-255). Dolayısıyla mali kural kavramı bütçe politikasının yürütülmesinin temelini oluşturan tüm yasal ve uygulamaya ilişkin unsurlara atıfta bulunarak geniş bir anlamda kullanılmaktadır (Debrun, vd., 2008: 300). Mali kurallar devlet bütçelerine getirilen sayısal sınırlamaların yanı sıra sayısal olmayan kuralları da içerisinde barındırmaktadır. Altın kural (golden rule) ile devletin sadece yatırım harcamaları için borçlanmasına izin verilmesi sayısal nitelikte olmayan mali kurallara örnek oluşturmaktadır. Bununla birlikte maliye politikalarına ilişkin karar alma süreçlerinin şeffaf, tutarlı ve hesap verebilir olmasını sağlayan kurallarda sayısal nitelikte olmayan mali kurallar içerisinde yer almaktadır.

Kopits ve Symansky (1998) mali kuralları dörde ayırmaktadır. Bunlar; borç kuralı, bütçe açığı kuralı, harcama kuralı ve gelir kuralıdır (Kopits ve Symansky, 1998: 2). Borç kuralı, kamu borcu için GSYH'nin yüzdesi olarak açık bir sınır veya hedef belirlemektedir. Bütçe açığı kuralı, kamu maliyesinin uzun vadede sürdürülebilirliğini garanti altına almayı amaçlar ve çoğunlukla GSYH cinsinden, ancak bazen de nominal olarak ifade edilen bir referans değeri kullanılmaktadır¹. Harcama kuralı, birincil veya cari harcamalara sınırlar koymaktadır. Bu sınırlar genellikle mutlak değerler veya büyüme oranları üzerinden, bazen de GSYH'nin yüzdesi cinsinden belirlenmekte ve zamanı genellikle üç ila beş yıl arasında değişmektedir. Gelir kuralı ise, kamu gelirleri için taban veya tavan belirlemekte ve gelir tahsilatını artırmayı, aşırı vergi yükünü önlemeyi amaçlamaktadır (Schaechter vd., 2012: 7-9). Bütçe açığı ve borç kuralları mali disiplini artırmayı amaçlar iken, gelir ve harcama kuralı, aşırı vergi yükünün oluşmasını engellemek, belirli bir vergi geliri veya harcama eğilimini tanımlamak ve maliye politikalarının döngüsel etkilerinden kaçınmak gibi farklı hedeflere sahip olabilmektedir (Pierro, 2011: 27-28). Bu tür mali kuralların kapsamı önemli ölçüde değişebilmektedir. Mali kurallar bazen kamu sektörünün tamamını kapsayabilir, bazen ise yalnızca bir kısmına uygulanabilir. Borç ve bütçe dengesi kuralları genellikle ulusal düzeyde tanımlanan mali büyüklükleri hedeflerken, harcama

¹ Bütçe açığı ve borç kuralı genellikle yıllık açığın miktarına ilişkin sayısal sınırlamalar yoluyla işlemektedir; bu, sıfır gibi para birimi cinsinden ifade edilen bir sınır veya GSYH'nin yüzdesi olarak belirlenen bir sınır olabilir. Bu tür mali kurallara örnek olarak Avrupa Birliği'nin İstikrar ve Büyüme Pakti veya Maastricht kriterleri örnek verilmektedir (Anderson ve Minarik, 2006: 166-167).

kuralları merkezi hükümet düzeyinde daha sık görülmektedir (Debrun, vd., 2008: 301). Mali kurallar türü itibarıyla farklı yoğunluklarda da kullanılabilir. Bu kurallar içerisinde en yaygın kullanılan kurallar, genellikle bir arada olmak üzere borç ve bütçe açığı kuralıdır. Ulus üstü ölçekte en yaygın kullanılan bu kurallara karşılık, ulusal düzeyde özellikle gelişmiş ekonomilerde en yaygın kullanılan mali kural harcama kurallarıdır. Harcama kuralı genellikle borç sürdürülebilirliği için daha güçlü bir dayanak sağlamak amacıyla bütçe dengesi veya borç kurallarıyla birleştirilebilir. Gelir kuralları ise çok daha sınırlı bir rol oynamaktadır. Bunun nedeni olarak gelir kuralını kamu maliyesinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında daha az etkili olduğu düşünülmektedir (Schaechter vd., 2012: 15).

Çoğu ülke tarafından kullanılan mali kuralların en temel amacı ihtiyari müdahaleleri ortadan kaldırarak, makroekonomik politikaların yürütülmesine güvenilirlik kazandırmaktır (Kopits, 2001: 59). Kurallar, özellikle doğru zamanlarda, çarpık teşvikleri düzeltmeyi ve aşırı harcama baskılarını kontrol altına alarak mali sorumluluk ve borç sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Mali kurallar ayrıca, devletin büyüklüğünü sınırlamak ve kuşaklar arası eşitliği desteklemek gibi amaçlara da hizmet etmektedir (Schaechter vd., 2012: 5-6). Mali kurallardan beklenen bu amaçların gerçekleşmesi için bu kuralların iyi tasarlanmış olması, uygun kurumlar tarafından izlenmesi veya güçlü bir siyasi taahhülle desteklenmesi gerekmektedir (European Commission, 2025). Mali kurallardan beklenen amaçlara ulaşıldığı takdirde de bu kurallar, gelecekteki maliye politikası gelişmeleri hakkındaki belirsizliğin azaltılmasına daha fazla katkıda bulunmaktadır (Oboladze, 2016: 254-255).

Ülkelerin maliye politikalarında sık ve ani değişikliklerden kaynaklanan bütçe açıklarını önlemek için tasarlanan mali kurallara olan ilgi, ulusal veya küresel ekonomik koşullardan hareketle günümüzde giderek artmaktadır. Bu kapsamda Avrupa ülkelerinde de, son yirmi yılda kamu sektörü açıklarını sınırlamayı ve kamu borçlarını azaltmayı amaçlayan mali politika kurallarına yönelik güçlü ve artan bir ilgi görülmektedir. Özellikle Maastricht Antlaşması ve İstikrar ve Büyüme Pakti, AB üye ülkelerinde mali sürdürülebilirliği ve kamu maliyesinin istikrar sağlayıcı rolünü güçlendirmeyi amaçlayan bir Avrupa mali çerçevesi oluşturmaktadır (Hallerberg vd., 2004: 7). Bu gibi kuralların bütçe dengesini sağlayarak ülkelerde mali disiplinin gerçekleşmesine önemli katkı sağlamaktadır. Böylelikle makroekonomik istikrarın da olumlu etkilenmesi beklenmektedir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Temel bütçe büyüklükleri için sayısal hedefler belirleyen mali kurallar, hemen hemen her ülkede en temel hedeflerden biri olan mali disiplinin sağlanması için bir araç olarak kullanılmaktadır. Mali kurallardan beklenen bütçe dengesi veya borç stoku üzerinde olumlu etki yaratmasıdır. Böylelikle ülkelerin mali sürdürülebilirlik hedefine ulaşmasına da katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda son zamanlarda literatürde mali kuralların mali disiplin üzerindeki etkileri ölçen çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca mali kuralların makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini ölçen çalışmalar da literatürde yer almaktadır. Çalışmanın konusu dahilinde literatürde yer alan çalışmaların bazıları ve bu çalışmalarda ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmaktadır.

Literatürde mali kuralların mali performans ve mali disiplin üzerindeki etkilerini ölçen bazı çalışmaları şu şekilde özetlemek mümkündür. Debrun ve Kumar (2007) çalışmasında Avrupa Birliği'ne üye 15 ülke için 1990-2004 dönemini ele alarak, panel veri analizi yöntemini kullanarak, mali kural uygulamalarının temel mali göstergeler üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Lagona ve Padovano (2007) tarafından yapılan çalışmada 1980-2003 yılları arasında 12 AB ülkesine panel regresyon yöntemi aracılığıyla yapılan analizler sonucunda ekonomik, politik ve kurumsal değişkenler kontrol altında tutulduğunda, katı kuralların mali dengesizlikleri ve bütçe büyüklüğünü azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Marneffe vd. (2010) 1995-2008 dönemi için 16 Avrupa ülkesinde mali kural uygulamalarının mali göstergelere olan etkisini incelediği çalışmada, mali kural uygulamalarının bütçe açığı üzerinde azaltıcı bir etki, mali kuralların kamu harcamaları üzerinde olumsuz bir etki meydana getirdiği, kamu gelirlerinde ise anlamlı bir etkiye sebep olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gollwitzer (2011) 46 Afrika ülkesini ele aldığı çalışmada mali kuralların hem borç stoku hem de bütçe açıkları üzerinde olumlu etkiler meydana getirdiği sonucuna ulaşmıştır. Tapsoba (2012), 74 gelişmekte olan ülkede 1990-2007 dönemini kapsayan verileri kullanarak mali kurallar ve mali disiplin arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Mali kural uygulamalarının mali disiplin üzerinde pozitif etkilere sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Retuer (2017), 1985-2012 dönemi için 74 ülke için en küçük kareler yöntemiyle mali kuralların mali denge üzerindeki etkisi tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmada daha sıkı mali kural uygulayan ülkelerin mali dengelerin daha yüksek olduğuna dair güçlü bulgular elde edilmiştir. Karayazı ve Taş (2019) 1985-2015 dönemi için seçilen hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için mali kural uygulamalarının mali disiplini sağlamadaki rolünü dengesiz panel veri yöntemi kullanarak araştırmıştır. Çalışma kapsamında gelişmiş ülkelerde, mali kural uygulamalarının mali disiplini olumlu etkilediği, gelişmekte olan ülkelere bakıldığında ise bu etkinin düşük ya da negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Caselli ve Reynaud (2020), 1985-2015 döneminde 142 ülke için mali kurallar ve mali dengeler arasındaki nedensel ilişkiyi tahmin etmiştir. Elde edilen bulgulara iyi tasarlanan mali kuralların mali denge üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Barbier-Gauchard vd. (2021) çalışmasında, AB ülkelerinde ulusal mali kural uygulamalarının mali disiplin üzerindeki etkisi araştırmış olup, elde edilen bulgular mali kuralların mali disiplin üzerinde iyileştirici bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu olumlu etkinin büyük ölçüde mali kuralın türüne ve farklı yapısal faktörlere bağlı olduğu da vurgulanmıştır. Yelkesen ve İyidoğan (2024) tarafından yapılan çalışmada 2000-2020 döneminde 31 gelişmiş ekonomide ulusal ve ulus üstü mali kuralların mali performans üzerindeki etkisini analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara hem ulusal hem de ulus üstü mali kuralların mali performans üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Yalçın ve Ünlükaplan (2024) tarafından yapılan çalışmada, 1995-2016 döneminde 21 AB ülkesinde uygulanan mali kuralların kamu borçları ve kamu açıkları üzerindeki etkisi, Westerlund ve Edgerton (2007) panel eşbütünleşme yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar iyi tasarlanmış kuralların kamu açıklarını azalttığı, ancak kamu borcu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı göstermiştir. Beyala ve Owoundi (2025), çalışmasında 97 ülkeden oluşan bir örneklemde 1985-2021 yıllarına ait verileri kullanarak, demokrasinin mali kurallar ve bütçe

açıkları arasındaki ilişkiyi nasıl şekillendirildiği ölçülmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar mali kuralların birincil bütçe açıklarını azalttığı yönündedir. Ayrıca çalışmada mali kuralların gücündeki marjinal bir artışın birincil bütçeyi yalnızca zayıf demokrasilerde azaltırken, güçlü demokrasilerde azaltmaması nedeniyle bu etkinin demokrasiyle birlikte azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum mali kuralların ve demokrasinin mali disiplini sağlamak için birbirinin yerine geçebileceğini şeklinde yorumlanmıştır.

Mali kural uygulamalarının mali disiplinin yanında makroekonomik göstergeler üzerinde de olumlu etkiler meydana getirmesi beklenmektedir. Literatürde mali kuralların başta ekonomik büyüme olmak üzere makroekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini ölçen çalışmalardan bazıları da şu şekilde özetlenebilir. Afonso ve Jalles (2013) 1990-2008 dönemleri arasında 25 AB üyesi ülke için oluşturduğu panelde mali kural uygulamalarının ekonomik büyümeye olan etkisini incelemiştir. Çalışmada mali kuralların büyüme üzerinde etkili olduğu ve daha katı uygulanan mali kuralların, devletin büyüme üzerindeki olumsuz etkisini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Mıynat ve Bostan (2015) çalışmasında 1985-2012 dönemi için 24 gelişmiş ülkede dengesiz panel veri analizi aracılığıyla mali kuralların makroekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada, GSYH/kamu borcu ve GSYH/kamu harcamaları işsizlik üzerinde olumlu etki meydana getirirken harcama kuralı ve enflasyon negatif etki meydana getirmektedir. Ayrıca işsizlik oranı ve GSYH/vergi gelirlerinin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği, bütçe dengesi kuralı, GSYH/kamu borcu ve GSYH/kamu harcamalarının büyümeyi negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Landon ve Smith (2017) çalışmasında 1970-2011 dönemi için 16 Avrupa ülkesinde mali kuralların refah düzeyi üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, mali kuralların ülkelerin refah düzeyi üzerinde etkili olduğuna yöneliktir. Badinger ve Nabieu vd. (2019) çalışmasında Sahra Altı Afrika'daki 43 ülkede 1985-2011 yıllarında mali kuralların mali performans ve ekonomik büyümeye olan etkisini incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, mali kuralların mali performansı önemli ölçüde artırdığını ve büyümeyi yavaşlattığını göstermiştir. Bununla birlikte mali dengeyi ve ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli değişkenin harcama kuralları olduğu belirlenmiştir. Tarı ve Güneş (2021), dünya genelinden seçilmiş 24 ülkede 1988-2016 dönemlerini kapsayan verileri kullanarak mali kuralların mali kurallar öncesi ve sonrası enflasyon, büyüme ve bütçe açığı üzerindeki etkilerini panel veri yönteminden faydalanarak analiz etmiştir. Ulaşılan sonuçlarda mali kural uygulamalarının hem mali disiplin hem de fiyat istikrarı, ekonomik büyüme gibi makroekonomik göstergeler üzerinde olumlu etki meydana getirdiği belirlenmiştir.

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde ilgili ampirik çalışmaların ülke grupları veya uluslararası kuruluşlara üye ülkeler bazında yapıldığı görülmektedir. Nitekim mali kurallar ulusal düzeyden ziyade uluslararası kuruluşlar tarafından benimsenen kriterlerden hareketle de yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. İncelenen çalışmalar genelinde mali kuralların gerek bütçe dengesi gerekse ekonomik büyüme gibi makroekonomik göstergeler üzerinde iyileştirici etkiler meydana getirdiği görülmektedir. Bu etkinin derecesi ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterebileceği gibi çalışmada kullanılan yöntem ve ele alınan dönemlerin farklılığından da kaynaklanabilmektedir. Ele alınan çalışmada doğrudan mali kurallar ve mali disiplin arasındaki ilişkinin ölçülmesine odaklanılmış olup, bu haliyle çalışmanın ilgili literatürün zenginleşmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın AB ülkeleri özelinde ampirik veriler desteklenir nitelikte somut bulgular sunarak, ilgili alandaki politika tartışmalarının daha sağlam bir temele oturtulmasına imkan sağlayarak literatüre katkı sunması hedeflenmektedir. Çalışmada kullanılan yöntemden hareketle de çalışmanın literatüre katkı sağlayabilmektedir. Panel ARDL yöntemi aracılığıyla sonuçlar kısa ve uzun dönem bazında ayrıştırılmakta, bu da politika etkilerinin zaman boyutunda incelenmesini imkan vermektedir.

3. METODOLOJİ

3.1. Veri Seti ve Model

AB'ye üye 27 ülke bazında 1998-2023 döneminde maliye politikasında uygulanan mali kuralın bütçe dengesi üzerindeki etkisinin araştırılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada tüm üye ülkeler için elde edilen verilerin ortak zaman dilimini kapsaması için zaman kısıtı 1998-2023 dönemi arasındadır. Çalışma kapsamında bütçe dengesi, mali kural indeksi, büyüme oranı ve tüketici fiyat endeksi verileri AB istatistiklerinin yer aldığı Eurostat veri tabanından elde edilmiştir. Çalışma kapsamında literatürde yer alan çalışmalardan hareketle oluşturulan model aşağıda yer almaktadır.

$$denge_{it} = \beta_0 + \beta_1 malikural_{it} + \beta_2 buyume_{it} + \beta_3 enflasyon_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Modeldeki eşitlikte yer alan *denge* bütçe dengesini, *malikural* ülkeler bazında hesaplanan mali kural endeksini, *buyume* ekonomik büyümeyi, *enflasyon* tüketici fiyat endeksini, *i* yatay kesit birimlerini, *t* zaman dilimini (1998-2023), ε ise hata terimini göstermektedir. Büyüme ve enflasyon değişkeni modele kontrol değişken olarak dahil edilmiş olup, bu temel ekonomik göstergelerin bütçe dengesi üzerindeki etkisinin tespiti de amaçlanmıştır.

Modele dahil edilen örneklem birimler ve değişkenler bazında betimleyici istatistiklere Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
denge	702	-2,56	3,50	-32,1	6,9
buyume	702	2,56	3,84	-16	24,9
enflasyon	702	3,23	4,59	-1,7	59,1
malikural	702	0,26	0,99	-1,06	2,63

Tablo 1'e göre, bütçe dengesi değişkeni ortalama olarak -2,56 düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu bulgu incelenen dönem ve birimlerde genel olarak bütçenin açık verdiğine işaret etmektedir. Bütçe dengesi değişkenine ilişkin standart sapmanın (3,50) görece yüksek olması, incelenen birimler arasında mali denge performanslarının önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Minimum değer -32,1 gibi oldukça düşük bir seviyede olması bazı birimlerde aşırı açıkların söz konusu olduğunu göstermekte, öte yandan maksimum değerin 6,9 olarak pozitif çıkması, belirli dönemlerde ya da birimlerde fazla veren örneklerin de mevcut olduğuna işaret etmektedir. Çalışmanın temel makroekonomik performans göstergelerinden biri olan büyüme oranı ortalama olarak %2,56 seviyesinde bulunmuştur. Bu oran, ilgili dönem ve örneklem bazında pozitif bir ekonomik büyüme eğilimine işaret etmektedir. Ancak, büyüme değişkenine ait standart sapmanın 3,84 düzeyinde olması, büyüme oranlarının gözlemler arasında önemli farklılıklar gösterdiğini göstermektedir. Minimum büyüme oranının -16 düzeyine kadar gerilemesi, bazı birimlerde ciddi ekonomik daralmaların yaşandığını ortaya koyarken; maksimum büyüme oranının %24,9 gibi oldukça yüksek bir değere ulaşması, bazı dönem veya ülkelerde hızlı büyüme dönemlerinin varlığını ortaya koymaktadır. Enflasyon değişkeni incelendiğinde ortalama enflasyon oranının %3,23 olduğu görülmektedir. Bu oran, genel olarak istikrarlı ve makul sayılabilecek bir fiyat artış oranına işaret etmekle birlikte, standart sapmanın 4,59 gibi yüksek bir değerde gerçekleşmesi, örneklemde yer alan ülkeler ya da dönemler arasında enflasyon oranlarının oldukça değişken olduğunu göstermektedir. Minimum değerin negatif olması (%-1,7), bazı dönemlerde deflasyonist eğilimlerin gözlemlendiğini; maksimum değerin ise %59,1 gibi çok yüksek bir düzeye ulaşması ise, örneklemde yer alan bazı gözlemlerde yüksek enflasyon veya hiper-enflasyon koşullarının da mevcut olabileceğini göstermektedir. Son olarak, çalışmada mali disiplinin bir göstergesi olarak kullanılan mali kural değişkenine ilişkin ortalama değer 0,26 olarak tespit edilmiştir. Bu durum, ilgili birimlerin mali kural uygulama düzeylerinin genel olarak düşük ya da sınırlı olduğunu göstermektedir. Mali kural değişkenine ilişkin standart sapmanın 0,99 gibi ortalamanın yaklaşık dört katı düzeyinde olması, bu değişkenin birimler arasında oldukça farklı düzeylerde uygulandığını ortaya koymaktadır. Minimum değerin -1,06 olarak bulunması, bazı birimlerde mali kuralın hiç uygulanmadığı veya olumsuz yönde etki yarattığı bir durumu yansıtabilirken; maksimum değerin 2,63 olması, belirli birimlerde güçlü bir mali disiplin uygulamasının mevcut olduğuna işaret etmektedir.

3.2. Yöntem

Çalışmada AB üyesi 27 ülke bazında mali kural endeksinin bütçe dengesi üzerindeki etkinliğinin belirlenebilmesi amacıyla Panel ARDL (Autoregressive Distributed Lag) yönteminden faydalanılmıştır. Panel ARDL yönteminin uygulanmasından önce, değişkenlerin durağanlıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için literatürde birim kök testleri geliştirilmiştir. Geliştirilen birim kök testlerinden bazıları birimler arasındaki yatay kesit bağımlılığını dikkate alırken, bazıları dikkate almamaktadır. Bu nedenle öncelikle değişkenlerin yatay kesit bağımlılığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla, çalışmada değişkenlere ve modellere uygulanacak yatay kesit bağımlılığının tespitinde Breusch-Pagan (1980)'in Lagrange Multiplier (LM), Pesaran (2004)'in Cross-section Dependence (CD) ve CD_{LM} testleri ile Pesaran vd. (2008)'nin sapması düzeltilmiş Bias-Adjusted Cross Sectionally Dependence Lagrange Multiplier (LM_{adj}) testleri kullanılmıştır. Yatay kesit bağımlılığının belirlenmesinden sonra elde edilen bulgular doğrultusunda ikinci nesil birim kök testlerinden biri olan Pesaran (2007) Cross-sectional Augmented Dickey Fuller (CADF) panel birim kök testi kullanılmıştır. Son olarak Panel ARDL yöntemi uygulanmıştır.

4. AMPİRİK BULGULAR

4.1. Yatay Kesit Bağımlılığı ve Birim Kök Testi

Panel veri analizinde değişkenlerin durağanlıkları araştırılmadan önce yatay kesit bağımlılığının belirlenmesi gerekmektedir. Değişkenlerin birinde ortaya çıkan bir şokun diğer değişkenlerde benzer düzeyde etkiye sahip olup olmadığı tespit edilmelidir. Böylelikle yatay kesit bağımlılığı, ilerleyen aşamalarda kullanılacak olan birim kök testlerinin tutarlı sonuç verebilmesi için kullanılacak testin seçiminde rol oynamaktadır. Pesaran (2004) tarafından yapılan bir çalışmada değişkenler arasındaki bağımlılığın incelenmesi birim kök testlerinin daha doğru yapılabilmesine imkan sağladığı ve bunun sonucunda tutarsız sonuçların önüne geçildiği ifade edilmektedir (Şengönül vd., 2018:1129). Yatay kesit bağımlılığının test edilmesine yönelik olarak Breusch ve Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) CD_{LM} testi, yine Pesaran (2004) CD testi ve Pesaran vd. (2008) LM_{adj} testi kullanılmaktadır. Her bir testin kullanımı zaman boyutu ve yatay kesit sayısına göre değişebilmektedir. Çalışma kapsamında zaman boyutunun (1998-2023) 26 yıl ve yatay kesit boyutunun AB üyesi 27 ülke olması nedeniyle Pesaran (2004) CD testi ile Pesaran vd. (2008) LM_{adj} testi sonuçları dikkate alınmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada yer alan değişkenlere ilişkin yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarına Tablo 2'de yer verilmektedir.

Tablo 2. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Değişkenler	LM		CD _{LM}		CD		LM _{adj}	
	İst.	Prob.	İst.	Prob.	İst.	Prob.	İst.	Prob.
denge	484,538	0,000	5,040	0,000	-2,047	0,020**	1,682	0,046**
buyume	953,143	0,000	22,726	0,000	-3.189	0.001*	3.203	0.001*
enflasyon	639,726	0,000	10,897	0,000	-3.024	0.001*	2,144	0,016**
malikural	1013,151	0,000	24,991	0,000	-2,072	0,019**	8,932	0,000*

Not: * %1, ** %5 ve *** %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 2'deki sonuçlara göre panel genelindeki değişkenlerin yatay kesit bağımlılığının bulunmadığı şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilmekte ve yatay kesit bağımlılığının olduğu belirlenmiştir. Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının tespitinin ardından değişkenlerin durağanlıklarının sınanması aşamasına geçilebilmektedir. Bu noktada literatürde yatay kesit bağımlılığının varlığını dikkate alan birim kök testleri geliştirilerek sonuçların daha tutarlı hale getirilmektedir. Literatürde yatay kesit bağımlılığını dikkate alan birim kök testleri, ikinci nesil birim kök testleri olarak adlandırılmaktadır (Baltağı, 2005: 247-250; Yerdelen Tatoğlu, 2013: 220). Çalışmada Pesaran (2007) tarafından literatüre kazandırılan CADF birim kök testi kullanılmıştır. Test, standart ADF (Augmented Dickey-Fuller) regresyonunun gecikmeli yatay kesit ortalamalarını dikkate alarak analiz etmektedir (Pesaran, 2007: 266). Değişkenlere ilişkin CADF birim kök testi sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	CIPS istatistikleri	Kritik Değerler		
		%1	%5	%10
denge	-1,744	-4,12	-3,34	-2,97
buyume	-4,126	-4,12	-3,34	-2,97
enflasyon	-2,592	-4,12	-3,34	-2,97
malikural	-2,619	-4,12	-3,34	-2,97
Δ denge	-3,787	-4,12	-3,34	-2,97
Δ buyume	-4,428	-4,12	-3,34	-2,97
Δ enflasyon	-4,010	-4,12	-3,34	-2,97
Δ malikural	-4,127	-4,12	-3,34	-2,97

Tablo 3'te yer alan sonuçlara göre ekonomik büyümeyi ifade eden buyume değişkeni düzey değerinde durağandır. Bütçe dengesi, enflasyon ve mali kural değişkenleri ise düzey değerlerinde birim kök içerdiğinden durağan değildir. Bu nedenle birinci dereceden farkları alınarak yeniden analiz yapılmış ve değişkenlerin birinci farklarının birim kök içermediği yani durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Panel ARDL Testi

Çalışma kapsamında oluşturulan modelde kullanılan değişkenlere ait birim kök testi bulgularına göre tüm değişkenlerin aynı derecede durağan olmamaları geleneksel eşbütünleşme testleriyle tahminde hatalı sonuçlara yol açabilecektir. Bu kapsamda çalışmada Panel ARDL testinden faydalanılmıştır. Geleneksel testlere göre Panel ARDL yöntemi birtakım avantajlara sahiptir. Panel ARDL yönteminin sahip olduğu avantajlardan birisi, panel ve yatay kesit bazında kısa ve uzun dönem sonuçları aynı anda raporlayabilmesidir (Zardoub, 2021: 5). İkinci avantajı, geleneksel eşbütünleşme testlerinde değişkenlerin aynı durağanlık derecesine sahip olmaları gerekirken, Panel ARDL yönteminde aynı dereceden durağan olmalarının yanı sıra farklı derecelerden durağan olan değişkenlerle analiz yapılabilmesidir (Cheah ve Abdul-Rahim, 2018: 1205). Panel ARDL yönteminin sahip olduğu avantajlardan üçüncüsü, hata düzeltme modeli temelinde tahmin yapıldığından daha az örneklemelerde bile geleneksel eşbütünleşme testlerine göre güvenilirliği yüksek olmasıdır (Narayan ve Narayan, 2005: 429). Panel ARDL yönteminin sahip olduğu son avantaj ise, değişkenlerin farklı düzeylerdeki optimal gecikme uzunlukları dikkate alınabilmesidir (Öztürk ve Acaravcı, 2010: 1939).

Panel ARDL yönteminde öncelikle değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını kısıtsız hata düzeltme modeline çevrilerek, en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmektedir. Ardından bu modelden hareketle F veya Wald istatistiğine dayanan sınır testi uygulanmaktadır. Yapılan tahmin sonucu elde edilen F test istatistiği Pesaran vd. (2001) tarafından hesaplanan kritik değerler ile karşılaştırılır. Eğer F test istatistiği kritik üst sınır değerinden büyükse değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki yoktur şeklinde kurulan H_0 hipotezi reddedilerek uzun dönemli ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılır (Özdamar, 2015: 85). Sonrasında ARDL yöntemi uygulanmakta ve değişkenler arasında belirlenen uygun gecikme sayılarıyla uzun dönemli ilişki analiz edilirken, hata düzeltme modeli yardımıyla da kısa dönemli ilişki test edilmektedir. Çalışma kapsamında örneklem ülkelerin yer aldığı panel geneli Panel ARDL testi uygulanmıştır. Panel ARDL testinden önce değişkenlerin uygun gecikme değerleri hesaplanmış ve optimal modelin ARDL (1,1,0,1) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Panel ARDL modelinde grup tahmininin yapılmasında Ortalama Grup (MG) ve Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) tahmincisi geliştirilmiştir (Pesaran vd., 1999). MG tahmincisi Pesaran ve Smith (1995) tarafından geliştirilmiş olup, ARDL spesifikasyonu parametreleri üzerinde hiçbir kısıt koymadan her bir yatay kesit için ayrı regresyon tahmini yaparak ortalama panel tahmini üretmektedir. Ancak MG tahmincisinde belirli parametreler paneldeki yatay kesitler arasında aynı olmasına izin vermektedir. Bu yönü tahmincinin temel bir eksikliğidir (Pesaran vd., 1999: 1; Güler ve Özyurt, 2011: 14-15). Bu eksiklik PMG tahmincisi ile giderilmektedir. PMG tahmincisinde uzun dönem katsayıları için homojenlik sınırlaması yapılırken, kısa dönem parametrelerinde ise her bir parametrenin ayrı ayrı değişimine imkan vererek her biri için ayrı ortalama tahmin etmektedir (Pesaran vd., 1999: 11). Bu nedenle panel ARDL yönteminde hangi tahmincinin kullanılması gerektiği Hausman (1978) testi ile yapılmaktadır. Testte H_0 hipotezi MG tahmincisinin etkin olduğunu ifade ederken, alternatif hipotez ise PMG tahmincisinin etkin olduğunu ifade etmektedir (Hausman, 1978: 1253). Hausman (1978) testi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Hausman Testi Sonuçları

Değişken	(b) mg	(B) pmg	(b-B) Fark	$\sqrt{\text{diag}(V_b - V_B)}$ Std. Hata	Olasılık
buyume	1,458	1,567	-0,109	0,343	0.3326
enflasyon	0,052	-0,095	0,147	0,106	
malikural	0,247	0,602	-0,354	0,368	

Tablo 4'te yer alan sonuçlara panel genelinde H_0 hipotezi reddedilerek PMG tahmincisinin panel ARDL modeli için etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Panel ARDL PMG sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Panel ARDL Testi Sonuçları

Değişken	Katsayı	Std. Hata	z-istatistik	Olasılık
Uzun Dönem Denklemi				
buyume	1,567	0,103	15,25	0,000*
enflasyon	-0,095	0,071	-1,33	0,185
malikural	0,602	0,163	3,70	0,000*
Kısa Dönem Denklemi				
ECT	-0,350	0,035	-9,96	0,000*
Δ buyume	0,450	0,034	13,24	0,000*
Δ enflasyon	0,011	0,042	0,25	0,802
Δ malikural	0,731	0,383	1,91	0,057***
sabit	-2,203	0,282	-7,82	0,000*

Not: * %1, ** %5 ve *** %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 5'teki uzun dönem denklemi sonuçları incelendiğinde, büyüme oranı değişkeninin katsayısının 1,567 olduğu ve bu katsayının %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, büyüme oranındaki bir birimlik artışın, uzun dönemde bütçe dengesi üzerinde ortalama 1,567 birimlik pozitif bir etki yarattığını göstermektedir. Diğer taraftan, enflasyon oranı uzun dönemde beklenen yönünde negatif bir katsayıya sahip olmasına rağmen (-0,095), ilgili katsayının istatistiksel olarak anlamlı bulunmaması ($p = 0,185$) enflasyonun uzun dönemde bütçe dengesi üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Mali kural değişkeni ise uzun dönemde anlamlı ve pozitif bir etki göstermektedir (katsayı = 0,602; $p = 0,000$). Bu durum, mali kural uygulamalarının, bütçe dengesini pozitif yönde etkilediğini ve mali disiplini sağladığını göstermektedir.

Kısa dönem dinamikleri açısından hata düzeltme terimi (ECT) -0,350 olarak bulunmuş ve %1 düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuç, sistemdeki kısa dönem dengesizliklerin yaklaşık %35'inin her dönem düzeltildiğini göstermektedir. Negatif ve anlamlı bir hata düzeltme katsayısının varlığı, uzun dönem denge ilişkisine geri dönüşün hızlı ve istikrarlı olduğunu teyit etmektedir. Kısa dönemde, büyüme oranındaki değişimin bütçe dengesi üzerinde %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu gözlenmektedir. Bu bulgu, büyümenin kısa dönemde de makroekonomik dengeyi güçlendirdiğini göstermektedir. Buna karşılık, enflasyondaki kısa dönem değişim katsayısı anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, enflasyon şoklarının kısa vadede bütçe dengesi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Mali kural değişiminin kısa dönem katsayısı %10 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Katsayının pozitif olması, kısa dönemde mali kural uygulamalarındaki iyileşmenin bağımlı değişkeni olumlu etkileyebileceğini göstermektedir. Ancak bu etkinin anlamlılığı ve etkisinin zayıf olduğu ifade edilebilir. Bu sonuçlar literatürde yer alan Debrun ve Kumar (2007), Lagona ve Padovano (2007), Gollwitzer (2011), Tapsoba (2012), Karayazı ve Taş (2019), Barbier-Gauchard vd. (2021) tarafından elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

5. SONUÇ

Çalışmada AB üyesi 27 ülke kapsamında mali kuralların bütçe dengesi üzerindeki etkisi incelenmiş, mali kuralların mali disiplinin tesisindeki rolü araştırılmıştır. Günümüzde AB, ekonomik ve parasal birlik açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Birlikte üye ülkeler arasında imzalanan anlaşmalar çerçevesinde, ülkelerin temel mali göstergelerine ilişkin sayısal hedefler ve sınırlamalar belirlenmektedir. Bu düzenlemelerin en önemli örneklerinden biri, 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıdır. Bu antlaşmayla üye ülkelerin bütçe dengesi ve kamu borç stoku gibi mali göstergelerine yönelik sayısal sınırlamalar (bütçe açığının GSYH'nin %3'nü, kamu borcunun ise %60'ını aşmaması gibi) getirilmiştir. Mali kurallar olarak ifade edilen bu sayısal sınırlamalar ile başlangıçta amaçlanan, üye ülkelerin kamu maliyesinde disiplinli bir yapının oluşturulmasıdır. Bununla birlikte mali kurallar aracılığıyla meydana gelen ekonomik dalgalanmaların olumsuz etkileri azaltılarak Birlik genelinde makroekonomik istikrarın sağlanması da amaçlanmaktadır.

AB üyesi ülkelerde mali kural uygulamalarının mali disiplin üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan çalışmada, bağımlı değişkenin bütçe dengesi, bağımsız değişkenlerin ise mali kural, büyüme ve enflasyonun olduğu bir model oluşturulmuştur. Mali kural, büyüme ve enflasyonun mali kural üzerindeki etkisini ölçmek için Panel ARDL yönteminden faydalanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmeden önce analize yatay kesit bağımlılığı ve birim kök testlerinin uygulanmasıyla başlanmıştır. Yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarına göre panel genelinde değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilmiş olup, uygulanacak birim kök testi bu durumu göz önünde bulundurarak seçilmiştir. CADF birim kök testi sonuçlarına göre düzeyde durağan olmayan değişkenler, birinci farkları alınarak durağan hale getirilmiştir. Birim kök testi sonuçlarına göre büyüme değişkeni düzeyde, mali kural, bütçe dengesi ve enflasyon değişkeninin ise birinci farklarında durağan olduğu belirlenmiştir. Modelde yer alan değişkenlerin hepsinin aynı düzeyde durağan olmaması nedeniyle eşbütünleşme testi olarak Panel ARDL testi kullanılmıştır. Panel ARDL testi geleneksel eşbütünleşme testlerinin aksine modelde yer alan değişkenler farklı derecelerde durağan olduğu takdirde kullanılabilir. Ayrıca bu test hem kısa hem uzun dönem sonuçlarını aynı anda raporlayabilmektedir.

Panel ARDL testi uzun dönem sonuçlarına göre büyümenin bütçe dengesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etki meydana getirdiği, dolayısıyla büyüme oranındaki bir birimlik artışın bütçe dengesini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Diğer taraftan enflasyonun bütçe dengesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Mali kuralların ise bütçe dengesi üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna göre mali kural uygulamalarındaki bir birimlik değişiklik bütçe dengesini olumlu yönde etkilemektedir. Kısa dönem sonuçlarına bakıldığında ise enflasyonun bütçe dengesi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, büyüme ve mali kuralların ise anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Elde edilen sonuçlar, AB üyesi ülkelerde mali kural uygulamalarının mali disiplinin tesisi açısından önemli bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum literatürde yer alan teorik beklentilerle uyumludur. Özellikle kamu harcamaların kontrol altına alınması, bütçe açıklarının azaltılması ve kamu borcunun sürdürülebilir bir seviyede tutulması için mali kurallar önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bununla birlikte mali kurallar sadece hedeflerin sağlanmasını değil, piyasaların daha güvenli hale gelmesine ve ekonomik istikrarın korunmasına da katkı sağlamaktadır. Mali kurallardan beklenen bu amaçların daha güçlü ve uzun vadede kalıcı bir şekilde gerçekleşmesi için bu tür uygulamaların kurumsal çerçeveye ve bağımsız denetim mekanizmaları tarafından denetlenmesi önem arz etmektedir. Bu açıdan AB’de mali kuralların sadece politika tercihi olarak uygulanmaması, yasal ve kurumsal çerçeve içinde tanımlanması bu kuralların mali disiplin üzerindeki etkisini arttırdığı söylenebilir. Sonuç olarak AB üyesi ülkeler açısından elde edilen bu bulgular mali kuralların gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli bir politika aracı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte özellikle kronik bütçe açığı sorunu olan ülkelerde uygulanan mali kuralların yasal bir zemine oturtularak güvence altına alınması ve bağımsız mekanizmalar aracılığıyla denetlenebilir olması bu sorun çözüm oluşturabilmektedir. Ayrıca devlet mali performansın hedeflerle uyumunu belirli dönemler için raporlamalı ve gerekçeleriyle birlikte açıklamalıdır. Bu gibi uygulamalar kamu politikalarında hesap verebilirlik ve şeffaflığı artırarak keyfi politikaları sınırlandırabilir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Afonso, A., & Jalles, J.T. (2013). Do fiscal rules matter for growth?. *Applied Economics Letters*, 20, 34-40. <https://doi.org/10.1080/13504851.2012.674198>
- Alesina, A., & Perotti, R. (1996). Fiscal discipline and the budget process. *The American Economic Review*, 86(2), 401-407.
- Anderson, B., & Minarik, J. J. (2006). Design choices for fiscal policy rules. *OECD Journal on Budgeting*, 5(4), 159-208. <https://doi.org/10.1787/budget-v5-art25-en>
- Badinger, H., & Reuter, W. H. (2017). The case for fiscal rules. *Economic Modelling*, 60, 334-343. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2016.09.028>
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*, USA: John Wiley & Sons, Ltd.
- Barbier-Gauchard, A., Baret, K., & Minea, A. (2021). National fiscal rules and fiscal discipline in the European Union. *Applied Economics*, 52(20), 2337-2359. <https://doi.org/10.1080/00036846.2020.1859453>
- Beyala, B. C. N., & Owoundi, J. P. F. (2025). The effects of fiscal rules on budget deficit: Does democracy matter?. *Journal of Comparative Economics*, 53, 290-315. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2025.01.005>
- Caselli F., & Reynaud, J. (2020). Do fiscal rules cause better fiscal balances? A new instrumental variable strategy. *European Journal of Political Economy*, 63, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2020.101873>

- Cheah, C. F. ve Abdul-Rahim, A. S. (2018), Relationship between Health Care and Tourism Sectors to Economic Growth: The Case of Malaysia, Singapore and Thailand, *Pertanika J. Soc. Sci. & Hum.*, 26(2), 1203-1214.
- Çadırcı, Ç., & Siverekli, E. (2021). Türkiye’de mali disiplinin sağlanması çerçevesinde 5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu ile getirilen yenilikler. *Econharran Dergisi*, 5(7), 142-164.
- Davoodi, H. R., Elger, P., Fotiou, A., Garcia-Macia, D., Han, X., Lagerborg, A., Lam, W. R., & Medas, P. (2022). Fiscal Rules and Fiscal Councils Recent Trends and Performance during the COVID-19 Pandemic, IMF Working Paper No.22/11, 1-41.
- Debrun, X., & Kumar, M. S. (2007). Fiscal rules, fiscal councils and all that: Commitment devices, signaling tools or Smokescreens?, SSRN Electronic Journal. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2004371>
- Debrun, X., Moulin, L., Turrini, A., Ayuso-i-Casals, J., Kumar, M.S., Drazen, A., & Fuest C. (2008). Tied to the mast? National fiscal rules in the European Union. *Economic Policy*, 23(54), 297-362.
- European Commission. (2025). Fiscal rules in EU Member States. https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/national-fiscal-frameworks-eu-member-states/fiscal-rules-eu-member-states_en, (05.08.2025).
- Eurostat. (2025). Database. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (20.07.2025).
- Gollwitzer, S., (2011). Budget institutions and fiscal performance in Africa. *Journal of African Economies*, 20, 111-152.
- Güler, A. & Özyurt, H. (2011), Merkez bankası bağımsızlığı ve reel ekonomik performans: Panel ARDL analizi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 11-20.
- Hallerberg, M., Strauch, R. & Hagen, J. (2004). The desing of fiscal rules and forms of governance in European Union countries. European Central Bank Working Paper Series No. 419, 1-36.
- Hausman, J. A. (1978), Specification tests in econometrics, *Econometrica*, 46(6), 1251-1271. <https://doi.org/10.2307/1913827>
- Hemming, R. (2003). Policies to promote fiscal discipline. Chrome extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/<https://www.nottingham.ac.uk/gep/documents/conferences/2003/tulane-conf-2003/hemming-2003.pdf>
- Işık, A., Sakal, M. & Meriç, M. (2010). Anyasal İktisat Teorisi ve Mali Kurallar: Türkiye’de Uygulanabilirliği, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 1-25.
- Kantarci, H.B., & Karacan, R. (2008). Mali disiplinin sağlanması açısından Türkiye IMF ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 155, 144-158.
- Karayazı, M., & Taş, S. (2019). Mali disiplini sağlamada mali kurallar: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ekonometrik bir uygulama, *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 415-432. <https://doi.org/10.38009/ekimad.648771>
- Koptis, G. (2001). Fiscal rules: Useful policy framework or unnecessary ornament?, IMF Working Paper No. 2001/145, 59-78.
- Kumar, M. S., & Ter-Minassian, T. (2007). Fiscal discipline: Key issues and overview, *Promoting Fiscal Discipline*, ed. Kumar, M. S., Ter-Minassian, Washington: International Monetary Fund.
- Lagona, F., & Padovano, F. (2007). A nonlinear principal component analysis of the relationship between budget rules and fiscal performance in the European Union. *Public Choice*, 130, 401-436. <https://doi.org/10.1007/s1127-006-9095-z>
- Landon, S., & Smith, C. (2017). Does the design of a fiscal rule matter for welfare?. *Economic Modelling*, 63, 226-237. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2017.01.020>
- Marneffe, W., Aarle, B.V., Wielen W.V.D., & Vereeck, L. (2010). The impact of fiscal rules on public finances: Theory and empirical evidence for the Euro Area, CESifo Working Paper, No. 3303, 1-27.
- Mıynat, M., & Bostan, K. (2016). Mali kural uygulamalarının makroekonomik değişkenler üzerine etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(2), 535-549. <https://doi.org/10.18657/yecebu.93910>
- Nabieu, G. A. A., Bokpin, G. A., Osei, A. K., & Asuming, P. O. (2021). Fiscal rules, fiscal performance and economic growth in Sub-Saharan Africa. *African Development Bank*, 33, 607-619.
- Narayan, P. K. ve Narayan, S. (2005), Estimating income and price elasticities of imports for Fiji in a cointegration framework, *Economic Modelling*, 22(3), 423-438. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2004.06.004>
- Oboladze, D. (2016). Getting closer to EU standards - Georgia fiscal governance adjustment and its implications. *The Eastern Partnership Under Strain-EURINT*, 253-279.
- Özdamar, G. (2015), Türkiye Ekonomisinde Döviz Kuru Geçiş Etkisi: ARDL-Sınır Testi Yaklaşımı Bulguları, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 32, 66-97.
- Öztürk, İ. ve Acaravcı, A., (2010), The Causal Relationship Between Energy Consumption and GDP in Albania, Bulgaria, Hungary and Romania: Evidence from ARDL Bounds Testing Approach, *Applied Energy*, 87(6), 1938-1943. <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2009.10.010>
- Pesaran, M. H. (2007), A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence, *Journal of Applied Econometrics*, 22, 265-312. <https://doi.org/10.1002/jae.951>
- Pesaran, M. H., Shin, Y. R. ve Smith, P. (1999), pooled mean group estimation of dynamic heterogeneous panels, *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621-634. <https://doi.org/10.2307/2670182>
- Pierro, V. M. (2011). National fiscal rules: A new paradigm of fiscal discipline in EMU. College Of Europe, Department Of European Interdisciplinary Studies, Warsaw.
- Schaechter, A., Kinda, T., Budina, N., & Weber, A. (2012). Fiscal rules in response to the Crisis-Toward the “next-generation” rules. A new dataset. IMF Working Paper No.12/187, 1-48.

- Schick, A. (1998). A contemporary approach to public expenditure management. International Bank for Reconstruction and Development.
- Tapsoba, R. (2012). Do national numerical fiscal rules really shape fiscal behaviours in developing countries? A treatment effect evaluation. *Economic Modelling*, 29, 1356-1369. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.03.003>
- Tarı, R., & Güneş, H. (2021). Mali kurallar-makroekonomik performans ilişkisi: Ampirik analiz. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(4), 2536-2549. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.21.11.1660>
- Yalçın, E., & Ünlükaplan, I. (2024). The impact of fiscal rules on public debt and public deficits based on the budget institutions approach. *International Journal of Public Finance*. 9(1), 57-82. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1285953>
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2013), İleri Panel Veri Analizi. İstanbul: Beta Basım.
- Yüksel, C. (2010). Anayasal İktisat Yaklaşımının Bir Yöntemi Olarak Mali Kural, *Memleket Mevzuat*, 65, 6-10.
- Zardoub, A. (2021), Exploring the links between financial flows and economic growth: a panel ARDL approach, *PSU Research Review*, July, <https://doi.org/10.1108/PRR-05-2020-0016>.